

PRIVAČIŲ MIŠKO SAVININKŲ TEISINIO STATUSO REGULIAVIMO NUOSTATOS

Olegas Beriozovas, Gita Bogužaitė, Aidanas Perkumas

Lietuvos agrarinių ir miškų mokslų centras

Kazimiero Simonavičiaus universitetas

Vytauto Didžiojo universitetas

Anotacija

Teisinis reguliavimas miškų srityje įtvirtintas LR Miškų įstatyme, Aplinkos apsaugos įstatyme, daugelyje įvairių nutarimų. Įtvirtintos normos yra aiškios, tačiau produktyviam miško valdymui reikalingos žinios, leisiančios sistemingai analizuoti teisės aktus ir juos taikyti miško veiklos priežiūroje. Miškai sukuria tam tikrą įvairovę ir tampa vertingu biologiniu ištekliu. Privataus miško savininkas privalo atsižvelgti į aplinkos apsaugos reikalavimus, tačiau teisės normos kinta sparčiau nei keičiasi pats miškas. Vykdydamas biologinės įvairovės išsaugojimą, miško savininkas atkuria auginimo ir kirtimo veiklas. Tai apima ne tik fizinės veiklos atlikimą, bet ir teisinį reguliavimą bei priežiūrą, kad būtų užtikrintas tvarus ir ekologiškas miško naudojimas bei apsauga nuo neigiamo poveikio gamtai.

Reikšminiai žodžiai: privatus miškas, privataus miško savininkas, nuosavybė, teisė, valdymas

Įvadas

Temos aktualumas. Šiame straipsnyje aptariamas teisinio statuso reguliavimas, problemos, su kuriomis susiduria kone kiekvienas privataus miško savininkas. 2025 metais LR Miškų įstatymas keisis iš esmės, todėl būtina analizuoti teisinį reguliavimą, kad informacijos sklaida pasiektų vis daugiau miško savininkų, taip užtikrinant jų miškų kokybišką ir ekonomišką valdymą.

Probleminė situacija. Privačių miškų savininkai Lietuvos miško savininkų asociacijų renginiuose ir kituose miško ir žemės savininkų asociacijų susirinkimuose vieninai kelia klausimą dėl teisės aktų sudėtingumo, teisinio reguliavimo. Vis daugiau miško profesionalų prisipažįsta, kad ir jiems sistemingai sekti teisės aktų kaitą – didelis iššūkis.

Darbo naujumas. Darbo naujumą lemia ne tik nuolat kintantys Lietuvos Respublikos teisės aktai, kurie reglamentuoja miškų valdymą ir apsaugą, bet ir aktualios sritys, tokios kaip tvarumas, ekologija, kurios galėtų turėti įtakos miško savininkų teisėms ir valdymo galimybėms. Dėl to būtina atlikti išsamų šių pakeitimų tyrimą ir įvertinti jų poveikį miško savininkams. Šiame darbe atskleistos miško savininkų problemos ir pateiktos sprendimų idėjos galėtų būti naudingos nuosavybės teisę ką tik įgijusiems miško savininkams; žmonėms, kurie domisi miško teisės įgijimu; teisės specialistams, kurie dalyvauja formuojant miškų teisinio reguliavimo gaires Lietuvoje. Tikimasi, kad šiame darbe atskleista miško savininkų teisių ir pareigų visuma suteiks naudingų įžvalgų teisės profesionalams, atliekantiems tyrimus, kaip pagerinti teisės aktų sistemumą, sumažinti jų apimtį, kad kuo priimtinau būtų pateikta reikalinga informacija būsimiems ir esamiems privataus miško savininkams.

Darbo tikslas - išanalizuoti probleminius miško nuosavybės teisinio reguliavimo aspektus.

Tyrimo objektas. Privataus miško savininko statusą reguliuojančios teisinės nuostatos.

Tyrimo metodika. Šiame straipsnyje taikomas Lietuvos Respublikos teisės aktų analizės metodas.

Miško savininkų teisinį statusą reguliuojančios teisinės nuostatos

Svarbiausi Lietuvos miškų nuosavybės teisės principai įtvirtinti Miškų įstatyme, kuris buvo priimtas 1994 m. lapkričio 22 d. Pagal Lietuvos Respublikos miškų įstatymo 4 straipsnio pirmą dalį valstybė, fiziniai ir juridiniai asmenys bei užsienio organizacijos, neturinčios juridinio asmens statuso, tačiau turinčios teisnumą pagal valstybių įstatymus, gali turėti mišką nuosavybės teise (LR miškų įstatymas, 1994). Užsieniečiai, užsienio juridiniai asmenys ir užsienio organizacijos gali įsigyti mišką Lietuvos Respublikos Konstitucijos 47 straipsnio 3 dalies įgyvendinimo konstituciniu įstatymu nustatytais sąlygomis. Didžioji dalis Lietuvos Respublikos miškų yra valstybinė nuosavybė (LR Konstitucija, 1992).

Privati miško valda arba privačiame ne miškų ūkio paskirties žemės sklype esančią miško žemę galima padalyti į dalis tik tada, kai jos plotas yra arba tampa mažesnis nei 5 ha, išskyrus atvejus, kai sklypas buvo suformuotas atkūrus nuosavybės teises asmenims bendrosios nuosavybės teise. Šiuo atveju miško žemė gali būti padalyta į ne daugiau dalių negu nurodyta sprendime dėl nuosavybės teisių atkūrimo. Atidalijama privati miško valda, kurioje yra žemės ūkio naudmenos, padalinama į atskirus žemės sklypus, kurių vienas skirtas miškų ūkio tikslams, o kitas – žemės ūkio tikslams. Pati miško ūkio naudmenų dalis negali būti mažesnė už buvusio miško žemės plotą prieš padalijimą (LR miškų įstatymas, 1994).

Atidalijant atskirą privačią miško valdą arba privačioje ne miškų ūkio paskirties žemėje esantį mišką, kuriame yra teisėtai pastatytas pastatas arba pastatas kartu su jo priklausiniais, formuojami du atskiri sklypai – miškų ūkio paskirties žemės sklypas ir kitos paskirties žemės sklypas. Šie sklypai bus formuojami Nekilnojamojo turto registre įregistruotais atskirais nekilnojamojo turto objektais (pagrindiniais daiktais), kad būtų patogiau juos eksploatuoti.

Suomijoje miškų nuosavybės teisės yra labai gerai reglamentuotos ir apsaugotos. Miškai yra laikomi strategiškai svarbiu turtu ir yra reguliuojami įvairiais teisės aktais ir reglamentais (Borgström, S., 2018). Suomijos miškai yra valdomi pagal kompleksinę miškininkystės sistemą, kurioje yra derinamas ekonominis, socialinis ir ekologinis miškų panaudojimas. Privačių miškų savininkai turi teisę naudoti savo miškus ir gauti pajamas iš jų eksploatavimo, tačiau, vis dėlto, taip pat turi laikytis griežtų taisyklių ir reikalavimų dėl miškų ekologinės apsaugos. Be to, Suomijoje veikia speciali organizacija - Valstybinė miškotvarkos tarnyba, kuri atsakinga už miškų valdymą, priežiūrą ir kontrolę. Tarnyba bendradarbiauja su privačiais ir viešaisiais miškų savininkais, kad užtikrintų tvarų ir efektyvų miškų eksploatavimą bei apsaugą. Taip pat Suomijos teisės aktuose numatyta, kad miškų nuosavybės teisės gali būti ribojamos ar net atimamos, jei kelia pavojų miškų ekosistemai ar daro jai žalą (Pietarinen, N. Ir kt 2023). Nuosavybės teisės į miškus aspektas yra svarbus reguliavimui, nes miškai yra gamtos išteklius, turintis didelę ekonominę, ekologinę ir socialinę vertę. Nuosavybės teisės į miškus nustato, kas turi teisę valdyti, naudoti ir disponuoti miškais.

Teisinis privačių miškų nuosavybės teisių į miškus reguliavimas gali apimti įvairias priemones, tokias kaip miškų valdymo ir naudojimo taisyklių, nuosavybės teisių registravimo ir apibrėžimo tvarka, miškų apsaugos ir išteklių priežiūros nuostatų nustatymas

bei ginčų sprendimo mechanizmų sukūrimas. Be to, teisinis privačių miškų nuosavybės reguliavimas gali apimti ir įvairias finansines ir mokesčių lengvatų skatinimo priemones, siekiant tvaraus miškų naudojimo ir apsaugos užtikrinimo (Poikonen, P., 2020).

Apibendrinant, privačių miškų nuosavybės teisių teisinis reguliavimas, susijęs su nuosavybės teisėmis į miškus, yra svarbi visuomenės ir valstybės interesų apsaugos priemonė. Tiek valstybiniai, tiek ir privatūs miškai turi būti tinkamai naudojami ir apsaugoti, siekiant darnaus miškų vystymosi.

Privataus miško nuosavybės objektas ir subjektas

Privataus miško nuosavybės objektas yra tai, kas priklauso tam tikram asmeniui ar organizacijai ir yra valdomas nuosavybės teise. Tai gali būti žemė, miškas, pastatai ar kitos struktūros, esančios tame miško plote (LR miškų įstatymas, 1994).

Privataus miško nuosavybės objektu pripažįstamas miškas, miško ištekliai, miško kirtimo liekanos, miško medelynas, miško parkai, miško valda, miško žemė, miškų grupė, sėklinė miško bazė, žaliavinė mediena. Privačiu mišku laikoma piliečiams privatinės nuosavybės teise priklausanti miško valda (LR Vyriausybės 1997 m. liepos 24 d. nutarimas Nr. 799).

Nuosavybės teisė yra dviejų formų: objektyvioji ir subjektyvioji. Subjektyvioji nuosavybės teisė apibrėžia savininko galią valdyti, naudoti ir disponuoti savo turtu pagal savo nuožiūrą, nepažeidžiant įstatymų ar kitų asmenų teisių ir teisėtų interesų. Tai reiškia, kad savininko teisės valdyti turtą, naudotis juo ir disponuoti atitinka kitų asmenų pasyvią pareigą nesikišti į šias teises. Tokia subjektyvioji nuosavybės teisės samprata apibrėžiama civiliniame kodekse (CK 4.37 str. 1d.). Objektyvioji nuosavybės teisė yra teisės normų visuma, kuri reguliuoja ekonominius santykius, susijusius su daiktų valdymu, naudojimu ir disponavimu. Būtent dėl šių objektyvių teisės normų yra sukuriamos sąlygos subjektyviajai nuosavybės teisei atsirasti ir jos turiniui nustatyti. Taigi, objektyvioji nuosavybės teisė yra teisinio instituto, kurio uždavinys yra reguliuoti visuomenės nuosavybės santykius, dalis.

Subjektas, turintis privačią miško nuosavybę, yra tas asmuo ar organizacija, kurie turi teisę valdyti, naudoti ir disponuoti šiuo miško turiniu. Tai gali būti fizinis asmuo, juridinis asmuo arba kitas subjektas, kuriam priklauso minėtas miškas ir kuris turi teisę priimti sprendimus dėl jo panaudojimo ir išsaugojimo (EU Agency for Fundamental Rights, 17).

Privataus miško nuosavybės subjektais laikomi miško naudotojai, miško savininkai bei miško valdytojai. Miško naudotojais laikomi juridiniai ir fiziniai asmenys, kurie pagal Lietuvos Respublikos miškų įstatymą ir kitus teisės aktus įgyja miško ir miško išteklių naudojimo teisę (LR miškų įstatymas, 1994). Miško savininkais laikoma "valstybė, fiziniai ir juridiniai asmenys bei užsienio valstybėse įsteigtos organizacijos, kurios neturi juridinio asmens statuso, tačiau turinčios civilinį teisingumą pagal tų valstybių įstatymus, įstatymų nustatyta tvarka įgiję nuosavybės teisę į miškus" (LR miškų įstatymas, 1994).

Miško nuosavybės subjektai yra fiziniai, juridiniai asmenys, kurie naudojami šios nuosavybės teisės normų visuma (Miškų tvarkymo darnumo knyga, 2020). Svarbu suprasti, kad tai nėra tapatus asmuo. Dažnai yra painiojamos savininko ir nuosavybės teisės subjekto sąvokos, tačiau jos nėra visiškai identiškos. Savininko samprata apima asmenį ar asmenis, turinčius ekonominę turtą, o nuosavybės teisės subjektas yra asmuo, turintis teisių teisų objektui valdyti ir disponuoti.

Miško valdytojais pripažįstami miško savininkai, miškų urėdija, valstybinio rezervato direkcija, nacionalinio parko direkcija, savivaldybės, valstybės įmonės ar kiti

juridiniai asmenys, patikėjimo teise valdantys jam perduotą miško žemę; taip pat kiti fiziniai ar juridiniai asmenys, užsienio valstybėje įsteigtos organizacijos, neturinčios juridinio asmens statuso, tačiau turinčios civilinį teisingumą pagal tos valstybės įstatymus, įgijusios privačios miško žemės valdymo teisę (LR miškų įstatymas, 1994).

Suomijoje, kaip ir Švedijoje, miško savininkai skirstomi į kategorijas, o šis skirstymas prasidėjo miško pramonės vidaus plėtros ir padidėjusios pramoninės apvaliosios medienos paklausos laikotarpiu, kai tapo akivaizdu, jog ne visi miško savininkai gali būti laikomi ūkininkais. Probleminis klausimas kilo dėl to, jog privačių miškų savininkai, nevykdantys ūkinės veiklos, nebepriklauso nuo pajamų iš savo miškų, todėl jie gali kelti grėsmę apvaliosios medienos tiekimo iš privačių miškų tęstinumui. Kita vertus, ūkininkai turėjo ribotą laiką dirbti savo miškuose, nors jiems reikėjo pajamų iš miško (Westin, K., 2023).

Privataus miško nuosavybės subjektas Danijoje yra asmuo arba įmonė, kuris turi teisę valdyti, naudoti ir disponuoti miško plotu. Šių nuosavybės teisių apimtis gali skirtis priklausomai nuo konkrečių nuosavybės formų ar miško paskirties pobūdžio (Ministry of Climate, Energy and Utilities 2019). Dažniausiai privati miško nuosavybė Danijoje yra atskirų asmenų arba įmonių nuosavybė, teikiant priežiūrą bei ekonominę naudą miško resursams. Šie subjektai gali naudoti miško plotą medienos kirtimui, miško produktų rinkimui, žvejybai, medžioklei, turizmui ar kitoms veikloms. Kaip ir Lietuvoje, Danijoje privataus miško nuosavybės objektas gali būti įvairių dydžių plotas, priskirtas individualiam asmeniui arba įmonei. Toks miško nuosavybės objektas gali būti prieinamas tik savininkui arba jo įgaliotam asmeniui (Fridén, A., 2024).

Privataus miško savininko teisės ir pareigos

Nuosavybės teisė suteikia asmeniui subjektyvias teises valdyti, naudoti ir disponuoti savo nuosavybės objektu, laikantis teisės aktų ir gerbiant kitų asmenų teises bei interesus. Savo turiniu nuosavybės teisė yra labai plati.

Privataus miško savininkas privalo laikytis Lietuvos Respublikos miškų įstatymo, Lietuvos Respublikos žemės įstatymo, Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymo, kitų įstatymų, Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimų ir kitų teisės aktų, šių nuostatų, taip pat miškotvarkos projektų privalomųjų reikalavimų (LR Vyriausybės 1997 m. liepos 24 d. nutarimas Nr. 799). Dėl racionalaus ir veiksmingo miškų ūkio tvarkymo miškų savininkai gali savanoriškai vienytis į kooperatyvus, kurti tikslinius fondus bei kitaip kaupti lėšas, skirtas miško ūkinės veiklos plėtotei (LR Vyriausybės 1997 m. liepos 24 d. nutarimas Nr. 799). Taip pat miškų savininkai gali bendradarbiauti su miško specialistais ir konsultantais, kad būtų efektyviau planuojamas ir valdomas jų miško ūkis.

Danijos miškų įstatymas remiasi principu „laisvė su atsakomybe“. Miško savininkams yra nustatytos taisyklės, leidžiančios planuoti ir vykdyti miškotvarką bei naudoti mišką pagal savo poreikius, tačiau tuo pat metu savininkai privalo atsižvelgti į aplinkos apsaugos, miško biologinę įvairovę, socialinius ir ekonominius poreikius (Hansen, C. P., 2022). Danijos miškų įstatyme nustatytos griežtos taisyklės dėl miško plotų paskirstymo, miško atnaujinimo ir priežiūros bei medžių kirtimo. Miško savininkai privalo laikytis nustatytų miškotvarkos planų ir kontroliuoti savo veiklą, kad būtų išvengta nelegalaus miško iškirto ar neteisėtos veiklos (Ministry of Climate, Energy and Utilities, 2019).

Suomijoje privataus miško savininko teisės ir pareigos yra reglamentuotos teisės aktų nuostatomis, kurių tikslas užtikrinti tvarų miško naudojimą bei apsaugą. Privataus miško savininkai turi teisę laisvai disponuoti savo miško nuosavybe ir ją valdyti pagal savo nuožiuorą bei interesus. Jie turi teisę spręsti apie miško naudojimo būdus ir apimtis, įskaitant

medžių kirtimą ar kitas darbus rūšis. Privataus miško savininkai yra atsakingi už miško tvarumą ir apsaugą nuo žalingo poveikio, įskaitant miško degradaciją, gaisrus ar kenkėjus (Meriläinen, E., Lehtinen, A. A., 2022).

Privataus miško savininko teisės ir pareigos Lietuvoje yra reglamentuojamos Miškų įstatyme. Pagal šio įstatymo nuostatas privatus miško savininkas turi teisę laisvai disponuoti savo miško nuosavybe, jį naudoti ir tvarkyti pagal įstatymų nustatytas taisykles. Tačiau privataus miško savininko teisės taip pat yra ribojamos įsipareigojimu laikytis įstatymų nustatytų miško apsaugos taisyklių, saugoti miško ekosistemų ir jų biologinę įvairovę, užtikrinti miško nuosavybės teisės saugumą, rūpintis miško atkūrimu, apsauga nuo žalingų veiksnių ir kt. Be to, miško savininkas privalo mokėti tam tikrus mokesčius, susijusius su miško nuosavybe (Bartasevičienė, I., 2024). Visos šios teisės ir pareigos yra nustatomos tam, kad būtų užtikrintas tvarus miškų naudojimas ir tvarkymas, miškų nuosavybės teisių apsauga bei miško ekosistemų apsauga nuo žalingų veiksnių. Todėl labai svarbu, kad privataus miško savininkai laikytųsi visų įstatymų ir taisyklių bei aktyviai dalyvautų miško tvarkymo procesuose. Miškų įstatyme numatyta privataus miško savininko pirmumo teisė įsigyti privačią miškų ūkio paskirties žemę. Prieš parduodant ar kitaip perduodant žemę, savininkas turi pranešti apie tai miškų valstybės tarnybai. Tai suteikia galimybę valstybei ar savivaldybei pirmiausia pasinaudoti galimybe įsigyti šią žemę, jei tai būtina viešiesiems interesams, tokiems kaip miškų apsauga ar atkūrimas. Šis principas yra svarbus siekiant užtikrinti tvarų ir darnų miškų valdymą bei apsaugoti miškų ekosistemas. Be to, ši nuostata padeda išvengti spekuliacijos su miško sklypais ir užtikrina, kad žemė būtų panaudojama efektyviai ir pagal tvarumo principus (Povilaitytė, R., & Skorupskas, R. (2020).

Privataus miško savininko teisės ir pareigos miško atkūrimo, auginimo ir kirtimo atveju bei įgyvendinant miško apsaugos uždavinius

Miško savininkai privalo laikytis Miškų įstatymo bei kitų teisės aktų, kurie privalomi vykdant miškotvarkos projekto dalis – pagrindinius kirtimus bei laikantis miško atkūrimo bei aplinkosaugos reikalavimų (LR miškų įstatymas, 1994).

Privataus miško valdymas vykdomas pagal miškotvarkos projektą arba miško kirtimo ir atkūrimo planą. Šie planai yra sudaromi siekiant tvarkyti, naudoti ir atkurti mišką bei įgyvendinti aplinkosaugos priemones. Miškotvarkos projektuose nustatomos pagrindinės kirtimo ir atkūrimo veiklos, taip pat apibrėžiamos aplinkosaugos taisyklės (LR Vyriausybės 1997 m. liepos 24 d. nutarimas Nr. 799). Kiekvieno privataus miško, kuriam sudaromas miškotvarkos projektas arba miško kirtimo planas, savininkas privalo laikytis nustatytų reikalavimų ir normų. Šie projektai yra privalomi vykdyti ir jie apima kirtimo intensyvumą, miško atkūrimą bei aplinkosaugos priemones. Miškotvarkos projektai yra įgyvendinami miško savininkų. Svarbu, kad miškotvarkos projektai turi būti sudaromi atsakingai ir siekiant ilgalaikio miško valdymo tikslo. Tai padeda užtikrinti tvarų miško naudojimą ir išsaugoti miško biologinę įvairovę bei ekosistemų pusiausvyrą (LR Vyriausybės 1997 m. liepos 24 d. nutarimas Nr. 799).

Miškas atkuriamas ir įveisiamas mišką želdinant arba jam želiant, laikantis aplinkos ministro tvirtinamų, miško atkūrimo ir įveisimo nuostatų reikalavimų. Kirtavietėse ir želdintuose miško aikštėse miškas turi būti atkurtas ne vėliau kaip per trejus metus po jų atsiradimo (2018 liepos 18 d. nutartis administracinėje byloje Nr. I-1749-171/2018).

Draudžiamas kirtimų atlikimas ir kitų miško išteklių naudojimas, nustatyta tvarka negavus išduoto leidimo, kai pagal galiojančius teisės aktus toks leidimas yra privalomas. Draudžiamas savavališkas iškirstų medžių ir krūmų, augusių miško žemėje, ištraukimas ir

išvežimas, jeigu tai pažeidžia aplinkos ministro nustatytą savavališkai iškirstų medžių ir krūmų, augusių miško žemėje, ir pagamintos apvaliosios medienos ištraukimo arba išvežimo tvarką (LR Vyriausybės 1997 m. liepos 24 d. nutarimas Nr. 799).

Privataus miško savininko teisės ir pareigos miško atkūrimo, auginimo ir kirtimo atveju priklauso nuo šalies teisės aktų ir politikos. Daugelyje šalių miškai yra laikomi strateginiu ištekliu, todėl privačių miškų savininkams gali būti taikomi tam tikri reikalavimai ir teisinis reglamentavimas. Pagal daugelio šalių teisės aktus, privačių miško savininkai turi teisę patys spręsti, kaip tvarkyti savo mišką, tačiau tuo pačiu metu jie privalo laikytis tam tikrų reglamentų ir normų. Tai gali apimti miško atkūrimo ir auginimo taisykles, kirtimo planavimą ir leidimus, reikalavimus dėl miško apsaugos ir t.t. Privačių miško savininkų teisės ir pareigos miško atkūrimo, auginimo ir kirtimo atveju gali skirtis priklausomai nuo šalies teisės aktų, ekologinės politikos ir miško ūkio strategijų (Nichiforel, L., 2018). Privataus miško savininko teisės ir pareigos yra svarbios įgyvendinant miško apsaugos uždavinius. Šios teisės ir pareigos apima:

1. Teisę priimti sprendimus dėl miško tvarkymo ir naudojimo būdo. Privatus miško savininkas turi teisę nustatyti savo miško naudojimo taisykles pagal vietos sąlygas ir savo poreikius (Nichiforel, L., 2018).

2. Pareigą rūpintis miško priežiūra ir apsauga. Privatus miško savininkas turi pareigą užtikrinti miško augimą, saugumą ir biologinę įvairovę bei taikyti priemones miško apsaugai nuo ligų, kenkėjų ir gaisrų (Nichiforel, L., 2018).

3. Teisę gauti paramą ir konsultacijas miško valdymo klausimais. Privatus miško savininkas gali kreiptis į specialistus, organizacijas ar institucijas, kurios teikia konsultacijas ir paramą miško valdymo klausimais (Weiss, G., 2019).

4. Pareigą laikytis teisės aktų, reglamentuojančių miško apsaugos ir valdymo sritį. Privatus miško savininkas turi laikytis nacionalinių ir vietos valdžios nustatytų teisės aktų, kurie reglamentuoja miško naudojimą, apsaugą ir valdymą (Weiss, G., 2019).

5. Teisę dalyvauti miško apsaugos programų ir projektų įgyvendinime. Privatus miško savininkas gali dalyvauti įvairiuose miško apsaugos projektuose, kurie skatina tvarų miško valdymą ir apsaugą (Nichiforel, L., 2018).

Svarbu, kad privatus miško savininkas suprastų savo teises ir pareigas bei aktyviai dalyvautų miško apsaugos uždavinių įgyvendinime, prisidedant prie tvaraus miško valdymo ir apsaugos.

Neteisėta veika padarytos žalos atlyginimo sąlygos ir tvarka

Straipsnyje apie aplinkosaugos teisę rašė Luc Lavrysen teigdamas, kad „E.U. sukūrė miškininkystės politiką, strategijas ir organizacines struktūras, reguliuojančias miškų apsaugą ir plėtrą, prie kurių valstybės narės turi pritaikyti savo miškų valdymo ir plėtros politiką“ (Lavrysen, L. (2023).

LR Konstitucijos 23 straipsnis numato, kad „nuosavybė neliečiama“. Labai aiškiai 30 straipsnyje suformuluotas teiginys, kad „asmeniui padarytos materialinės ir moralinės žalos atlyginimą nustato įstatymas“. LR Konstitucija įtvirtina principus, kuriais suformuluojama žalą patyrusio asmens teisės, nes asmuo turi teisę kreiptis į teismą (LR Konstitucija, 1992).

LR aplinkos apsaugos įstatymo pirmame skyriuje aplinkos apsauga tai – „aplinkos saugojimas nuo fizinio, cheminio, biologinio ir kitokio poveikio ar pasekmių, atsirandančių įgyvendinant planus ir programas, vykdančią ūkinę veiklą ar naudojant gamtos išteklius“ (LR Aplinkos apsaugos įstatymas, 1992). Įstatymas saugo ir gina privačius miškus, o

miško tvarkymas, naudojimas gali užtraukti baudą, todėl privačių miškų savininkams būtina išmanyti tiek fizinių tiek juridinių asmenų atsakomybės už savavališkus veiksmus miško žemėje teisinį reguliavimą. Pagrindiniai pažeidimai išvardinti LR aplinkos apsaugos įstatymo 116-121 straipsniuose yra miškų kirtimas, medžių išsivežimas, miško išteklių naudojimo ir atkūrimo pažeidimai.

Atsakomybė už nusikalstamas veikas gali būti priskiriama tiek fiziniams asmenims, tiek juridiniams subjektams. Nusikalstamų veikų sudėtys yra apibrėžtos konkretaus poveikio ar žalos padarymo sąlygomis (LR Aplinkos apsaugos įstatymas, 1992).

Atsakomybės už miškui padarytą žalą rūšys bei jų taikymo teisinis reguliavimas

Atsakomybės už Miškų įstatymo pažeidimus pagrindai įtvirtinti šio įstatymo VI skyriuje, kur nurodyta, jog „fiziniai ir juridiniai asmenys, pažeidę šio įstatymo reikalavimus, traukiami atsakomybėn įstatymų nustatyta tvarka“ (LR miškų įstatymas, 1994). Teisinė atsakomybė už miškui padarytą žalą gali būti klasifikuojama atsižvelgiant į aplinkosauginių teisės pažeidimų rūšį. Už miškui padarytą žalą gali būti taikoma administracinė, baudžiamoji ir civilinė atsakomybė.

Teisės aktų nustatytuose atvejuose atsakomybę už veiksmus, draudžiamus baudžiamuoju įstatymu, prisiima asmuo, kuris padarė tokią veiką. Gamtą būtina ginti nuo neigiamo poveikio, kuris gali pasireikšti fizinės, cheminės, biologinės ar kitos rūšies, naudojant gamtos išteklius. Ekologiškų nusikaltimų esmė paprastai siejama su gamtine aplinka. Šiuo atveju tai apima privačius miškus ir visas su jais susijusias gyvas ir negyvas gamtos formas. Objektas yra aplinkos apsaugos ir ekologinio saugumo principai, o konkrečiu atveju tai yra privačių miškų savininkų, valdytojų ir naudotojų materialiniai interesai, kurie patiria žalą dėl veiksmų (Selvenytė, E., 2016).

BK 270 str. Lietuvos Respublikoje numatoma atsakomybė už aplinkos arba gamtos išteklių naudojimo taisyklių pažeidimą (LR Baudžiamasis kodeksas, 2000). Žala gyvūnijai, augmenijai arba kitoms rimtoms aplinkos pasekmėms užtraukia baudžiamąją atsakomybę. Už šiuos veiksmus atsakomybę tenka fiziniams, juridiniams asmenims. Šiame straipsnyje nurodomos veikos laikomos nusikalstamomis, ypač jei jos padarytos dėl nepakankamo atsargumo (LR Baudžiamasis kodeksas, 2000). Už minėto straipsnio pažeidimą atitinkamai numatomos ir bausmės: pinigine bauda, viešieji darbai, areštas, laisvės apribojimas arba laisvės atėmimas. Šiuo atveju baudžiamoji atsakomybė yra ne tik bausmė, bet ir prevencinis būdas užkirsti kelią didelės žalos padarymui privatiems miškams.

Apibendrinant, svarbiausi Lietuvos miškų nuosavybės teisės principai įtvirtinti Miškų įstatyme, pagal kurį nuosavybės teise mišką gali turėti fiziniai ir juridiniai asmenys bei užsienio organizacijos, neturinčios juridinio asmens statuso, tačiau turinčios teisumą pagal valstybių įstatymus. Valstybė skatina ir palaiko privataus miškų ūkio plėtrą, taip pat remia privačių miškų savininkų savivaldos organizacijas, kurios teikia konsultacijas ir ūkinės paslaugas miško savininkams.

Privatus miško nuosavybės objektas yra tai, kas priklauso tam tikram asmeniui ar organizacijai ir yra valdomas nuosavybės teise. Tai gali būti žemė, miškas, pastatai ar kitos struktūros, esančios tame miško plote. Privataus miško nuosavybės subjektais laikomi miško naudotojai, miško savininkai bei miško valdytojai. Miško naudotojais laikomi juridiniai ir fiziniai asmenys, kurie pagal Lietuvos Respublikos miškų įstatymą ir kitus teisės aktus įgija miško ir miško išteklių naudojimo teisę.

Privataus miško savininkas privalo laikytis Lietuvos Respublikos miškų įstatymo, Lietuvos Respublikos žemės įstatymo, Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų

įstatymo, kitų įstatymų, Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimų ir kitų teisės aktų, šių nuostatų, taip pat miškotvarkos projektų privalomųjų reikalavimų.

Privataus miško valdymas vykdomas pagal miškotvarkos projektą arba miško kirtimo ir atkūrimo planą. Šie planai yra sudaromi siekiant tvarkyti, naudoti ir atkurti mišką bei įgyvendinti aplinkosaugos priemones. Kiekvieno privataus miško, kuriam sudaromas miškotvarkos projektas arba miško kirtimo planas, savininkas privalo laikytis nustatytų reikalavimų ir normų. Draudžiamas kirtimų atlikimas ir kitų miško išteklių naudojimas, nustatyta tvarka negavus išduoto leidimo, kai pagal galiojančius teisės aktus toks leidimas yra privalomas.

Teisinė atsakomybė už miškui padarytą žalą gali būti klasifikuojama atsižvelgiant į aplinkosauginių teisės pažeidimų rūšį. Už miškui padarytą žalą gali būti taikoma administracinė, baudžiamoji ir civilinė atsakomybė.

Apibendrinimas ir išvados

Straipsnyje gilinamasi į 1994 m. Miškų įstatyme įtvirtintus miško nuosavybės teisės principus Lietuvoje, išryškinant valstybės ir įvairių subjektų teises turėti miškus. Jame aptariamas privačių miško valdų padalijimas bei privačių miškų savininkų teisės ir pareigos. Lyginamosios Suomijos ir Danijos išvalgos suteikia vertingų perspektyvų apie miškų valdymo praktiką ir teisinį reglamentavimą skirtinguose kontekstuose. Šiuo straipsniu pabrėžiama teisinės sistemos svarba užtikrinant tvarų miškų valdymą ir raginama atlikti tolesnius tyrimus, siekiant pagerinti miškų valdymo strategijas. Privačių miškų nuosavybės teises Lietuvoje reglamentuojančią teisinę bazę pirmiausia apibrėžia 1994 m. priimtas Miškų įstatymas. Pagal šį įstatymą miškai gali priklausyti valstybei, fiziniams asmenims, juridiniams asmenims, užsienio organizacijoms. Tačiau didžioji dalis miškų Lietuvoje priklauso valstybei. Privati miško nuosavybė suteikia teisę valdyti, naudoti ir disponuoti mišku neviršijant teisės aktų nustatytų ribų. Miško sklypų padalijimą ir miško žemių tvarkymą reglamentuoja specialūs įstatymai, siekiant užtikrinti tvarią miškotvarkos praktiką.

Suomijoje miško nuosavybės teisės yra gerai reglamentuotos ir saugomos įvairiais teisės aktais ir reglamentais. Miškai laikomi strategiškai svarbiu turtu ir yra tvarkomi taikant visapusę miškininkystės sistemą, kuri subalansuoja ekonominį, socialinį ir ekologinį naudojimą. Privačių miškų savininkai turi teisę naudoti savo miškus siekdami ekonominės naudos, tačiau privalo laikytis griežtų ekologinės apsaugos taisyklių ir reikalavimų. Valstybinė miškų tarnyba bendradarbiauja su privačių ir valstybinių miškų savininkais, siekdama užtikrinti tvarų ir efektyvų miškų valdymą ir apsaugą.

Danijoje privačios miško nuosavybės teisės leidžia asmenims ar įmonėms valdyti, naudoti ir disponuoti miško žeme pagal savo poreikius, laikantis teisinių taisyklių. Miško savininkai turi derinti savo teises su įsipareigojimais už aplinkos apsaugą, biologinės įvairovės išsaugojimą ir visuomenės interesus. Panašiai ir Lietuvoje privačių miškų savininkai turi teisę tvarkyti savo miškus, tačiau privalo laikytis įstatymų, reglamentuojančių miškų apsaugą, biologinės įvairovės išsaugojimą ir tausų valdymą.

Apskritai privačių miškų nuosavybės teisių teisinis reguliavimas apima įvairias priemones, tokias kaip valdymo taisyklės, registravimo procedūros, apsaugos reglamentai, ginčų sprendimo mechanizmai. Taip pat gali būti teikiamos finansinės paskatos, skatinančios tvarų miškų naudojimą ir apsaugą. Šiomis teisinėmis bazėmis siekiama apsaugoti ir visuomenės, ir valstybės interesus, užtikrinant, kad miškai būtų tvarkomi ir naudojami atsakingai, taip prisidedant prie jų ilgalaikio tvarumo ir ekologinės pusiausvyros.

Literatūra

Teisės aktai ir kiti norminiai dokumentai

1. European Union Agency for Fundamental Rights. (n.d.). Article 17. Prieiga internetu: <https://fra.europa.eu/lt/eu-charter/article/17-teise-i-nuosavybe>. [Žiūrėta 2024 04 17].
2. Lietuvos Respublikos Aplinkos apsaugos įstatymas (1992 m. sausio 21 d. Nr. 5-75). Nauja redakcija, TAR, 2024-04-30.
3. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (2000 m. liepos 18 d. Nr. VIII-1864). Valstybės žinios, 2000-09-29, Nr. 82-0.
4. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės Žinios, 1992, Nr.33-1014. Aktuali redakcija nuo 2022-05-22.
5. Lietuvos Respublikos miškų įstatymas. Valstybės žinios, 1994-12-14, Nr. 96-1872, galiojanti suvestinė redakcija nuo 2023-01-04. Įstatymas Nr. IX-240.
6. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. liepos 24 d. nutarimas Nr. 799 Dėl Privačių miškų tvarkymo ir naudojimo nuostatų patvirtinimo. Nauja redakcija, TAR, 2004-05-28, Nr. 86-3117.
7. Vilniaus apygardos teismo 2016 rugsėjo 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. I-1749-171/2018. Prieiga internetu: <https://eteismai.lt/byla/47287316841733/2-3872-275/2016?word=mi%C5%A1ko%20vert%C4%97> [žiūrėta 2024 04 01].

Moksliniai šaltiniai (monografijos, studijos ar jų dalys, moksliniai straipsniai)

8. Bartasevičienė, I. (2024). Miškininkystės sektoriaus konkurencingumo vertinimas (daktaro disertacija). Kaunas: Kauno technologijos universitetas, p. 26.
9. Borgström, S. (2018). Reviewing natural resources law in the light of bioeconomy: Finnish forest regulations as a case study. *Forest policy and economics*.
10. Fridén, A. (2024). Mapping two centuries of forest governance in Nordic countries: An open access database. *Forest Policy and Economics*, T. 160
11. Hansen, C. P. (2022). Examining the EU Forest Law Enforcement, Governance and Trade (FLEGT) action plan in Ghana through a governmentality lens. *Journal of Political Ecology*, T. 29(1)
12. Lavrysen, L. (2023). Environmental Law in the Courts of Europe: A Rough Sketch. In *Environmental Law Before the Courts: A US-EU Narrative* (pp. 201-230). Cham: Springer International Publishing.
13. Lietuvos Respublikos Aplinkos ministerija. (2020). Miškų tvarkymo darnumo knyga. Prieiga internetu: <https://www.pmsa.lt/wp-content/uploads/2020/12/MiskuTvarkymoDarnumoKnyga.pdf>. [Žiūrėta 2024 02 06].
14. Meriläinen, E., Lehtinen, A. A. (2022). Re-articulating forest politics through “rights to forest” and “rights of forest”. *Geoforum*, T. 133.
15. Ministry of Climate, Energy and Utilities. (2019). Danish Nature and Forest Policy Action Plan. Ministry of Climate, Energy and Utilities. Prieiga internetu: https://kefm.dk/media/7113/dnfap_revised_2019_web20191219.pdf. [Žiūrėta 2024 04 17]
16. Nichiforel, L. ir kt. (2018). How private are Europe’s private forests? A comparative property rights analysis. *Land use policy*, T. 76

17. Pietarinen, N., Harrinkari, T., Brockhaus, M., & Yakusheva, N. (2023). Discourses in Finnish forest policy: Cherry-picking or sustainability? *Forest Policy and Economics*, 147, 102897.
18. Poikonen, P. ir kt. (2020). Ekonomiškai efektyvūs ir tvarūs medienos ruošos metodai. Prieiga internetu: https://jukuri.luke.fi/bitstream/handle/10024/547281/993222_WP2_GA_22_Handbook_Liettua_verkkoon_NAVI_010321.pdf?sequence=1 . [Žiūrėta 2024 04 25].
19. Povilaitytė, R., & Skorupskas, R. (2020). Galimi privačių saugomų teritorijų koncepcijos realizavimo modeliai Lietuvoje. *Geografijos Metraštis*.
20. Selvenytė, E. (2016). Atsakomybės už žalą miškams taikymo problemos (Doctoral dissertation, Mykolo Romerio universitetas.).
21. Weiss, G. (2019). Forest ownership changes in Europe: State of knowledge and conceptual foundations. *Forest Policy and Economics*.
22. Westin, K. ir kt. (2023). Forest values and application of different management activities among small-scale forest owners in five EU countries. *Forest Policy and Economics*, 146, 102881.

Olegas Beriozovas, Gita Bogužaitė, Aidanas Perkumas

Legal provisions of the legal status of private forest owners' regulation

Summary

Legal regulation in the field of forests is established in the Law on Forests of the Republic of Lithuania, the Law on Environmental Protection, and many different resolutions. Established norms are clear, but productive forest management requires knowledge that will allow systematic analysis of legal acts and their application in the supervision of forest activities. Forests create a certain diversity and become a valuable biological resource. The owner of a private forest must consider environmental protection requirements, but legal norms change faster than the forest itself. To preserve biodiversity, the forest owner restores cultivation and logging activities. This includes not only physical activities, but also legal regulation and supervision to ensure sustainable and ecological use of the forest and protection from negative impacts on nature.

Keywords: private forest, private forest owner, property, right, management